

TA'LIM JARAYONINI BOSHQARISHDA TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

*Fuzaylov Farxod Ashrapovich – Buxoro shahar 24-son “Nurli maskan”
ixtisoslashtirilgan maktab internat o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari*

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini boshqarish tizimi doirasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi ilmiy-nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ta'lim jarayonini boshqarishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlari, raqamli ta'lim muhiti imkoniyatlari hamda kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalar tadqiqot faoliyatini samarali tashkil etish yo'llari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayonini boshqarish, tadqiqotchilik kompetensiyasi, pedagogik mexanizmlar, raqamli ta'lim muhiti, kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta'lim.

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING STUDENTS' RESEARCH COMPETENCIES IN EDUCATIONAL PROCESS MANAGEMENT

*Fuzaylov Farhod Ashrapovich – Deputy Director for Academic Affairs,
Specialized Boarding School No. 24 “Nurli Maskan”, Bukhara*

Abstract. This article explores the development of students' research competencies within the framework of educational process management in higher education institutions. It analyzes organizational and pedagogical mechanisms, highlights the potential of digital learning environments, and presents strategies for effectively organizing students' research activities using a competency-based

approach. The study provides practical and methodological insights for enhancing students' research skills in academic settings.

Keywords: educational process management, research competency, pedagogical mechanisms, digital learning environment, competency-based approach, higher education.

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ В УПРАВЛЕНИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ПРОЦЕССОМ

Фузайлов Фарход Ашрапович – заместитель директора по учебной работе специализированной школы-интерната №24 «Нурли Маскан», г. Бухара

Аннотация. В статье рассматривается развитие исследовательских компетенций студентов в рамках управления образовательным процессом в высших учебных заведениях. Анализируются организационно-педагогические механизмы, выделяются возможности цифровой образовательной среды, а также предлагаются стратегии эффективной организации исследовательской деятельности студентов на основе компетентностного подхода. Исследование предоставляет практические и методические рекомендации по развитию исследовательских навыков студентов в академической среде.

Ключевые слова: управление образовательным процессом, исследовательская компетенция, педагогические механизмы, цифровая образовательная среда, компетентностный подход, высшее образование.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimi sharoitida ta'lim jarayonini samarali boshqarish masalasi nafaqat o'quv jarayonining tashkiliy jihatlari, balki

talabalarning intellektual, tadqiqotga yo'naltirilgan va innovatsion faoliyatini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Bugungi kunda global ta'lim makonida bilimlarni tayyor holda uzatishga asoslangan yondashuv o'z ahamiyatini yo'qotib, o'rnini tadqiqotga asoslangan, muammoli va reflektiv ta'lim modellari egallamoqda.

Shu nuqtai nazardan, talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish ta'lim jarayonini boshqarish tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqotchilik kompetensiyasi talabaning muammoni aniqlash, ilmiy faraz ilgari surish, axborotni tahlil qilish, mustaqil xulosa chiqarish va natijalarni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Mazkur kompetensiya bevosita ta'lim jarayonini qanday tashkil etish va boshqarish bilan bog'liq.

Ta'lim jarayonini boshqarishda an'anaviy ma'muriy-uslubiy yondashuvlar talabalar tadqiqot faoliyatini faollashtirish uchun yetarli bo'lmay qolmoqda. Shu sababli, ta'limni boshqarishda pedagogik mexanizmlarni qayta ko'rib chiqish, raqamli vositalar va adaptiv yondashuvlarni joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda. Ushbu holat mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Adabiyotlar tahlili. Ilmiy adabiyotlarda ta'lim jarayonini boshqarish masalasi turli nazariy yondashuvlar asosida yoritilgan. Xususan, kompetensiyaviy yondashuv doirasida ta'lim jarayonini boshqarish shaxsga yo'naltirilgan, natijaga asoslangan va reflektiv mexanizmlar orqali amalga oshirilishi ta'kidlanadi.

Tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishga oid tadqiqotlarda muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, inquiry-based learning hamda research-based learning texnologiyalarining samaradorligi asoslab berilgan. Shu bilan birga, ko'plab tadqiqotlarda ta'lim jarayonini boshqarish masalasi alohida tizim sifatida emas, balki umumiy didaktik jarayon doirasida ko'rib chiqilgan.

Raqamli ta'lim muhiti sharoitida boshqaruv mexanizmlarining o'zgarishi, learning analytics, elektron monitoring va reflektiv baholash tizimlari talabalarning

tadqiqot faoliyatini faollashtirishda muhim omil sifatida qaralmoqda. Biroq mavjud tadqiqotlarda aynan ta'lim jarayonini boshqarish mexanizmlarining tadqiqotchilik kompetensiyalariga ta'siri yetarlicha tizimli tahlil qilinmagan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida tizimli, kompetensiyaviy va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- ta'lim jarayonini boshqarishning tashkiliy-pedagogik mexanizmlarini aniqlash;
- talabalar tadqiqotchilik kompetensiyasining mezon va ko'rsatkichlarini ishlab chiqish;
- raqamli ta'lim muhiti imkoniyatlaridan foydalanish asosida boshqaruv modelini loyihalash.

Tadqiqotda kuzatish, so'rovnoma, pedagogik tajriba-sinov, diagnostik tahlil va statistik qayta ishlash metodlari qo'llanildi.

1-rasm. Ta'lim jarayonini boshqarishda talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari

Ta'lim jarayonini boshqarish mexanizmlarini quyidagicha amalga oshirish mumkin. Unda ta'lim jarayonini boshqarish mexanizmlarining talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishdagi tizimli o'zaro bog'liqligi aks ettirilgan:

- rejalashtiruvchi-boshqaruv mexanizmi;
- analitik va monitoring mexanizmi;
- refleksiv boshqaruv mexanizmi;
- raqamli boshqaruv vositalari.

Pedagogik jarayonga quyidagilar kiradi:

- muammoli va tadqiqotga yo'naltirilgan topshiriqlar;
- loyihaviy va ilmiy izlanish faoliyati;
- mustaqil va jamoaviy tadqiqot ishlari.

Natija – tadqiqotchilik kompetensiyasiga muammoni aniqlash, ilmiy faraz ilgari surish, axborotni tahlil qilish, xulosa chiqarish, natijalarni taqdim etish kabilari kiradi.

Yakuniy samaralar ilmiy fikrlash rivoji, akademik mustaqillik, innovatsion faoliyatga tayyorlik, raqobatbardosh mutaxassis kabilarda ko'rinadi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonini boshqarishda quyidagi pedagogik mexanizmlar talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega:

1. Rejalashtiruvchi-boshqaruv mexanizmi.

O'quv jarayonini tadqiqotga yo'naltirilgan maqsadlar asosida rejalashtirish talabalarni mustaqil izlanishga undaydi. Bunda o'quv topshiriqlari muammoli va ochiq xarakterga ega bo'lishi muhim.

2. Analitik va monitoring mexanizmi.

Talabalar faoliyatini doimiy tahlil qilish, elektron monitoring va reflektiv baholash tizimlari orqali ularning tadqiqot ko'nikmalari rivojlanish dinamikasini aniqlash imkonini beradi.

3. Refleksiv boshqaruv mexanizmi.

Refleksiya elementlarini ta'lim jarayoniga kiritish talabalarni o'z faoliyatini tahlil qilishga, xatolar ustida ishlashga va ilmiy xulosalar chiqarishga o'rgatadi.

4. Raqamli ta'lim muhiti imkoniyatlari.

Elektron platformalar, virtual laboratoriyalar va onlayn ilmiy resurslar talabalar tadqiqot faoliyatini individuallashtirish va differensiallashtirish imkonini yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonini samarali boshqarish talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshqaruv jarayonida rejalashtiruvchi, analitik, reflektiv va raqamli mexanizmlarning uyg'unligi talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini sezilarli darajada faollashtiradi.

Mazkur maqolada asoslab berilgan pedagogik mexanizmlar oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, boshqaruv samaradorligini oshirish hamda raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Беспалко В.П. Педагогика и психология управления образовательным процессом. – Москва: Педагогика, 2018.
2. Загвязинский В.И. Теория обучения и современная дидактика. – Москва: Академия, 2019.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. – Москва: Педагогическое общество России, 2020.
4. Abduqodirov A.A. **Ta'limda boshqaruv va pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 184 b.

5. Ochilov M.O. **Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.** – Toshkent: O‘qituvchi, 2003. – 176 b.
6. Jo‘rayev R.X. **Ta’lim menejmenti va ta’lim sifatini boshqarish asoslari.** – Toshkent: Akademnashr, 2012. – 220 b.
7. Xodjayev B.X. **Ta’lim jarayonini loyihalash va boshqarish.** – Toshkent: Fan, 2015. – 198 b.
8. Saidahmedov N.S. **Pedagogik mahorat va ta’lim jarayonini boshqarish.** – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2006. – 160 b.
9. Muslimov N.A. **Kasbiy ta’lim metodikasi va boshqaruv masalalari.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 240 b.